

שאלות ותשובות

עם הרב יוסף צבי רימון

תשעה באב בקורונה (א) - מי צריך לצום?

שאלה

האם חולי קורונה צריכים לצום? האם יש הבדל בין חולים עם תסמינים ובין חולים ללא תסמינים (כששניהם מאומתים כחולים)? ומה דינו של אדם בבידוד?

תשובה

הברייטא (תענית ל.) מפרטת את איסורי תשעה באב:

תנו רבנן: כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב: אסור באכילה ובשתיה, ובסיכה ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה.

מה דינו של חולה בתשעה באב? השולחן ערוך (תקנ"ד, ו) פוסק שחולה שנפל למשכב או שנחלש כל גופו פטור מן התענית, גם אם אין בו סכנה (ראו משנה ברורה ס"ק יא).¹

אכילה פחות מכשיעור

האם חולה שאינו מתענה בתשעה באב צריך לאכול פחות מכשיעור? בדרך כלל לא מקובל לנהוג כך בתשעה באב אלא ביום הכיפורים בלבד, וחולה הצריך לאכול בתשעה באב אוכל כרגיל, מפני שאין דין אכילה לשיעורין בתענית מדרבנן (ערוך השולחן שם, ז). למרות זאת, **הביאור הלכה** (שם, ד"ה דבמקום) כותב בשם ספר **פתחי עולם**, שבזמן מגפת החולירע ההמלצה היא לא להתענות, אולם יש להקפיד לאכול פחות מכשיעור, כי בכך לא עוקרים את התענית לגמרי.²

מה ההבדל בין המקרים? ייתכן, שכאשר אדם כבר חולה, הרי שכלל לא גזרו עליו לצום ולכן הוא יכול לאכול כרגיל. אך כאשר האדם כעת בריא, והוא אוכל רק כדי שלא יחלה (כגון כשיש מגפה), ראוי שיאכל פחות מכשיעור, שהרי הוא בריא, וכך דעת **הגרש"ז אויערבך** (הליכות שלמה, תפילה, ב', דבר הלכה אות ב) **והרב אלישיב** (חג בחג, עמ' קכד, סוף הערה 16). על בסיס חילוק זה חידש הגרש"ז אויערבך (שם) שמעוברת שאינה חולה אלא חלשה ורק חוששת שתהיה חולה, תאכל ותשתה פחות מכשיעור. ועוד כתב שם (הערה 4) שאדם שנמצא באזור חם מאוד, ישתה כרגיל מחשש סכנה, אבל לא יאכל, שהרי איננו חולה ולא בטלה התענית כלפיו.

למעשה, רבים מקלים שמעוברת (כשהתירו להן לא לצום) אינה צריכה להחמיר לשתות או לאכול פחות מכשיעור, אבל יש בכך הידור משום שבאופן זה הן לא עוקרות את הצום לגמרי.

מהי שתייה לשיעורין? שתייה לשיעורין היא שתייה של פחות "ממלוא לוגמיו" (חצי ממלוא הפה) כל ארבע דקות (שיעורי תורה, עמ' רג-רד; מובא גם בכף החיים תרי"ח, מג).³ אפשר למדוד שיעור זה בקלות: ממלאים את הפה מים ומרוקנים אותם לתוך כוס חד-פעמית. את כמות המים הזו מחלקים שווה בשווה בכוס חד-פעמית נוספת. הכמות שבכוס אחת היא שיעור 'מלוא לוגמיו'. אם אי אפשר למדוד בפה של אדם, מקובל לשער ש"מלוא לוגמיו" שיעורו רוב רביעית, דהיינו פחות מ-44 מ"ל.

מי נחשב 'חולה' בתקופת הקורונה?

בדרך כלל אנו מחשיבים חולה כאדם שחלש כל גופו או שנפל למשכב. גם חום מעל 38 מעלות נחשב כחולה. **לעניין הקורונה: אין לנו מידע מספיק על מחלה זו. גם הרופאים אינם יודעים בצורה מלאה מהן ההשלכות של המחלה ומהן המאפיינים שלה.** אולם ברור שהמערכת החיסונית חשובה כדי להתגבר על המחלה, וברור שצום מחליש את הגוף וגם את המערכת החיסונית. בעבר, במגפת החולירע, היו הנחיות שכולם יאכלו וישתו בצומות (כפי שראינו בביאור הלכה לעיל). המציאות שלנו טובה לאין ערוך מבחינה בריאותית, אך בכל אופן לאור חוסר הוודאות אין אנו רוצים לקחת סיכונים. לכן נראה להורות כך:⁴

- **חולה עם תסמינים** – לא יצום כלל (גם לא בערב).⁵
- **חולה מאומת ללא תסמינים וללא חום** – אם הוא חש בטוב (בסך הכל), נראה שיצום. עם זאת, חולה מאומת שחושש שהוא לא ירגיש טוב וכדומה, **ישתה לשיעורין** (בדרך זו האדם שותה בסופו של דבר את אותה הכמות שהוא זקוק לה, אלא שהשתייה באופן זה דורשות יותר מאמץ), ואם יש צורך יכול גם **לאכול לשיעורין**.
- **חולה מאומת בקבוצת סיכון** – יאכל וישתה גם אם אין לו תסמינים (ואם אפשר, ישתה ויאכל לשיעורין).
- **אדם השווה בבידוד** – אם הוא בקבוצת הסיכון, נראה שישתה ויאכל לשיעורין. אם איננו בקבוצת הסיכון, ואין לו חלשה מיוחדת, נראה שיצום כרגיל (ואם חושש, ישתה ויאכל לשיעורין).

חולה ללא תסמינים, או השווה בבידוד והוא בקבוצת סיכון או שהוא חושש – אם אין צורך שיאכלו בלילה, עדיף שיתחילו לאכול רק בבוקר, משום שהם עדיין לא נקראים חולה (לעניין אכילה ושתייה) בזמן זה (עיינו שערי תשובה לגאונים, סימן שכה; חג בחג עמ' קכו-קכז, הע' 21*). חולה עם תסמינים (או חולה ללא תסמינים בקבוצת סיכון) – פטור מן הצום גם בלילה.

ילדים קטנים

מצד הדין ילדים קטנים פטורים מתעניות, ו**מהמשנה ברורה** (תקנ"ג, ס"ק ה) אף נראה שאין דין חינוך בצום. אולם בדרך נוהגים לחנך קטנים לצום מהגיל שבו הם מבינים את אבלות החורבן. עם זאת, כיוון שילדים מתענים רק מדין חינוך ולא מצד הדין, ילדים אינם משלימים את התענית (בפרט בי"ז בתמוז ובתשעה באב, החלים בימות הקיץ החמים). יש כאלו שהחינוך לתענית יהיה עבורם בכך שבלילה לא יאכלו ולא ישתו, ויש כאלו שיתענו גם בבוקר, עד השעה עשר או מעט אחר כך. **במיוחד בשנה זו, קטנים יצומו רק בצורה סמלית** (שלא מחלישה כלל את גופם, אבל נותנת להם מעט "איפוק" עד הארוחה). ראוי לתת לקטנים רק מאכלים פשוטים כדי שיחוש את אבלות החורבן (משנה ברורה שם).

דיני אדם שאוכל בתשעה באב

האוכל לחם בתשעה באב בשיעור כזית נוטל ידיים בלי ברכה (שש"כ פל"ט, הערה קה (במהדורה החדשה)), ואם אוכל יותר מכביצה, מברך על הנטילה. בברכת המזון יש נוהגים להוסיף "נחם", במקום הסיומת הרגילה של "ובנה ירושלים" (רמ"א תקנ"ז, א), אך יש שכלל לא אומרים (משנה ברורה ס"ק ה) וכן דעת **הרב עובדיה יוסף** (חזון עובדיה עמוד רפח), ולדעתו שב ואל תעשה עדיף.

מי שלא מתענה יאכל מאכלים פשוטים ולא מאכלים מיוחדים (ירושלמי תענית, פ"א ה"ה; שו"ע תקנ"ד, ה).

כולנו תפילה שמתוך הצום, האבל והזעקה של תשעה באב, יהפוך הקב"ה את הימים האלו לימים של שמחה ובריאות, לנו ולכל ישראל ולכל העולם כולו.

1 **יולדת** עד שלושים יום פטורה מן התענית, לאחר מכן מצד הדין חייבת בצום (שולחן ערוך שם, ה-ו). אך למעשה הדבר משתנה בהתאם לכוחותיה, להנקה, לגיל התינוק ועוד, ועליה לשאול רב. **אישה בהריון** חייבת לצום מצד הדין (שם, ה), אולם למעשה במקרים רבים יש להקל בדבר בגלל חשש לשלום העובר וכדומה, ולכן כל אחת תשאל רב בהתאם למצבה. 2 ומעניין להוסיף שכתב שם שגם מי שמתענה יקפיד להישאר בביתו, ואם יוצא מהבית – **חייב לשים מסכה(!)**: "ומי שירצה להתענות במקום שאין המחלה בזעם ח"ו יש ליועצו ולהזהירו שלא ילך מפתח ביתו כל היום ולהכריחו כשיצא ישא סביב לחוטמו וכיו חתיכה קאמפע"ר". 3 ובמקום צורך אפשר לשתות שיעור מלוא לוגמיו אפילו כל שתי דקות, כשיטה המקילה ביותר שהביא **בשו"ת חתם סופר** (ח"ו, סימן כ"ג). 4 תודה לאחי היקר ד"ר אפרים רימון על הסיוע בהנחיות. 5 חולה מאומת שמרגיש בסך הכל טוב, והתסמינים שלו הם רק איבוד חוש הטעם וכדומה, נראה שיצום לפי כוחו.

ברכת ה' עליכם,

הרב יוסף צבי רימון

יו"ר עמותת סולמות

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום